

વિદ્યાર્થીઓ માટે નાટક.

જાન્યુઆરી ૧૭ ૧૯૬૩

શ્રી

વિદ્યાર્થીઓ માટે નાટક
પાંચમી સાત વારણ સુધીનાં; ભાષણ સાથે.

કાન આડેમની વાંચન માળામાંથી ગોચરવક વાર્તાઓનાં.
કોપ સીરીઝ અને કિન્ડર ગાર્ટન પદ્ધતિ મુજબ.

૨મી પ્રસિદ્ધ કસ્ટો.

ગાંધીરદાર. વાગભારથી છવાભારથી સ્વામી.

સ્થળ, મોતે ગોગાણજ તાલુકે દસકોઠિયા.

આટલી પહેલી,

અમદાવાદ.

ધીકાંટે — “ જયન્તિ ” પ્રોન્ટીંગ પ્રેસમાં.

પટેલ. દેશાઈભાઈ હીરાચંદે છાપી.

સર્વે હક કસ્ટોએ સ્વામીન રાખ્યા છે માટે કસ્ટોની રૂબ સિનાય
કાઠમે છપાવવા નહિ.

સંવત ૧૯૫૬

સને ૧૯૬૩

૫૮૪

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી ઓપીઅર્ચટ-સંમલ

ક્ર-૩ ૧૬.૪

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગજરાતી કોપીરાખિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૫૯૪

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ વિદ્યાશીલ્પો માટે ૦૧૧૨૬

વિષય દ-:૨

અર્પણપત્રિકા.

નમણી મેહેરમાન કેળવણી ખાતાના અધિપતિ સાહેબો.

હું નીચે સહી કરનાર નમ્ર શેવક પુરુષ બાવે પ્રાર્થના સાથે
વિનંતિ કરજુ જે-સદરહુ પુસ્તક હાલની રૂઢીને અનુસરીને
બાળકોની શુદ્ધ કેળવવા સાર. મારા હિતેચ્છક ઓગણુજ સ્ફુલ્લના
કેડમાસ્તર સાહેબ હરિલાલભાઈ અંબાશંકરભાઈની સમતિ લેઈ
બનાવી ખાહેર પાડ્યું છે. અને તે આપ સાહેબોને ધણી નમ્રતા
પુર્વક અર્પણ કર છું, તો કૃપા કરી સ્વિકાર કરશેજી; કે નૈથી
કરીને છું મોટો લાભ પામ્યો એમ સમજીશ.

કેળવણી ખાતાના બાણ,
સત્ય તણી વર્તાવો આણ;
સત્ય ખેંચશે જોવા સાર,
સ્નેહ વડે કરશે સ્વિકાર.

નમ્ર શેવક.

વા. જી. સ્વામી.

પ્રસ્તાવના.

હાલમાં નવાં ધોરણોમાં કિન્ડર ગાર્ટનની રીતે કેટલોક ફેરફાર થયેલો છે. તેમાં નાટકોની પણ જરૂર જણાઈ છે. અને એવાતા ખરી પણ છે. તો તે હેતુથી ચાલતી વાંચન માળાઓમાંથી બોધદાયક પાઠોની ચુંટણી કરી, એક નમુના તરીકે આ બુક બનાવી હું કેળવણી ખાતાના શિક્ષકોની સેવામાં મૂકું છું. તે જો કે સર્વેને પસંદ પડશે, અને કેળવણી ખાતાના અધિકારી સાહેબોને પણ યથાર્થ માલુમ પડશે અને તેમાં જણાતી ભૂલ સુધારવા દરમિયાન થશે. તો હું કર્તાર્ય થયો એમ સંમત સર્વેનો આભાર માનીશ. તા. ૧-૧-૧૯૦૩

કર્તી શેવક.

વા. જી. સ્વામી.

શ્રી.

બાળ વર્ગ. વાળા મોટે ત્રાટકનો ખેલ.

પાત્રોમાં... } વાતાં બીજના પાઠ ફટ ની છોકરોને વાલ તે વિષે.
.....ગોવાળ બકરાં વાલ લોકો અને પ્રેક્ષક વર્ગ વર્ગે
સ્તુતી.....બાળવર્ગ વાળા તમામ

૧

પ્રભુ હું બાળ આપનો.

ભુલાવ સાથ પાપનો,

તું સત્ય બુદ્ધિ આપજો;

જરૂર હું ખ કાપજો.

(એક બકરાંનો ગોવાળ, અને સાથે બકરાં ચનાર છોકરાં બકરાં, પડ-
દામાં ફક્ત ગોવાળજ જણાય એવા દેખાવથી શરૂ તેમાં ગોવાળ સી. સી.
રી. કરે; અને બકરાં બે બે બે કરે એમ દેખાવ કરવો; પછી)
ગોવાળ—અરે? હું બકરાંનો ગોવાળ હું તો પણ આજે હું એક
ગંભીર કરી લોકોને છોડે. એમ અમથો અમથો મસ્કરીમાં ગંભીર
કરવા સાર ખંતીલ થઈ કહે છે

૨

ગોવાળ...ગંભીર આજ કહે હું એક.

બોળા લોકોને છોડે છેક.

ધાંટો સુણતાં આવે પાસ.

ખેલ રચાવું એવો ખાસ.

એમ કરી બ્રુમ એમિલિની એવી પાડી કે-દાઝેરે ધાજે. વાવ
આવ્યો રે વાવ આવ્યો; ત્યાં બકરાં જેને એ એ કરવા મંડી નવ.
અને કૃત્રીમ વાવ પજુ ધુ ધુ ધુ કરવા વળગે તે સાંમળી સીમમાંથી
લોકો દોડી આવે ને જુએ તો.

(ગાવાળ દરમી પડી આંગળી તે લોકો તરફ કરી કહે છે.)

૩

જેવાળ.....જુઓ માવડું કેતું કામ.

લોકો દોડી આવ્યા આમ.

બાપના લુકમમાં સો લોક

આલો લોવે પાડો પોક

આવેલા લોકો કંબાણા પડી કમા રહે; અને તેના સામું
એકી નજરે જાણ કરે. જનમે કે વાજું અપમાન આ ગોવળે કર્યું.
એવા દેખાવ થાય. ત્યાં તેઓની એક માણસ સર્વે વિચારમાં પડે-
લા જોઈ કહે છે.

૪

એક માણસ.....અરુણનું આ કામ છે

સરમાણો નહિં આમ

હવે લુટાણે કો સંમે

વળગી જશે કામ.

પક્ષી ત્યાંથી બધાં વેરાઈ જાય છે. (ફરીથી ખરે ખરી વાત
આવવાથી)

ગોવાળ—લાંચા ઘાંટેથી વાત આવ્યોરે વાત આવ્યો. ધાન્યોરે ધા-
ન્યો; બકરાં પણ એં એં અતેશે કરે છે લોઢાએ એ બુમ સાંભળી
ખરી; પણ પ્રથમની માફક મસ્કરી સમજી કોઈ આવ્યા નહિ.

(ગોવાળ અને બકરાં બોલતાં એકદમ બંધ પડ્યાં જનગે કે
વાઘે મારી નાંખ્યા હોય તેમ.)

એમ થવાથી લોકો માંદો માંદો વાતો કરવા મંડ્યાં તેમાં એક
ડહો માણસ હતો તેજે વિચાર્યું કે—બકરાં અને પેલો મસ્કરો ગો-
વાળ બોલતાં બંધ પડ્યાં છે, માટે રખેતે ખરી વાત હોય? ચાલો
જોઈએ તો ખરા ત્યાં જઈ જોનાંજ ગોવાળ અને બકરાં તરફ આં-
ગળી કરી ડહો માણસ કહે છે,

૫

એકમાણસ.....અરર બાળ તેં આ તે શું કયું.

છળ કપટ તારું કામ આદ્યું.

અગમ બાખી જે ન કયું હતો

જરૂર જીવ તો તારો ન જતો.

૬

બીજો માણસ.....જૂઠું બોલી જે હોગે હાંશીથી હરખાય,
દુઃખ દેખે આ રીતીએ પાછળથી પસ્તાય

પ્રેક્ષકં.....આટે હે આળ તમને કહું છું.

છળ ઠાજ કરવા મના કરું છું.

એ લક્ષ રાખી મનમાં જો લેશો.

તો તે રીતીથીજ તન સુખ દેશો.

સમાપ્ત.

સદરહું આગવર્ગને મથાણે કો સ્તુતી કરેલી છે. તેજ સ્તુતી
 ય્દીન શ્રોતૃઓમાં પણ આવડે હરકલ નથી. સગવડ લેવાણ સ્તુતી
 બોલે કરવા તુ યુની શકે તો સદરહું હુંડી સ્તુતી કરવી.

જા. છ. રત્નામી.

શ્રી

પેહલી ચોપડીવાળા માટે નાટકનો ખેલ.

પેહલી ચોપડીના પાઠ ૩૭ નો.

પાત્રોમાં... } ડાસો. દીકરો. તેની મા પ્રેક્ષક વર્ગ અને વિદ્યુ-
..... શક વગેરે,

પેહલીવાળા તમામ..... સ્વતી

વાહાલા હું નાથને નમું,

ગનાય ગુણ તો ગમું,

લાયિક ભાવ જો ધરું;

રમુજ રાસ તો કરું.

થીરે રહી એ વાતને;

સ્નાધિન તાત માતને.

મીન જળની પેરે ફું રહું;

અર્પતોજ હું ગતી જઈ..... વહાલા.

૨

ડાસો..... અરરર વૉય વૉય.

દીકરો..... પિતા કહો કેમ થાય;

ડાસો..... ભાઈ સુખી છેજ કાય,

દીકરો..... બોલો ત્યારે કેમ હાય.

ડાસો..... હુએ બાઇ પેટ માચ.

દીકરો.....હો હું બોલાયુ આંચ,

૩

ડાસો.....અરે છોકરા છતો તારી;

ગાંડી થઇ છે કે શું બાઇ

આવો મુઝને માંદો મૂકી.

અહિંથી તે તો ક્યાં દવા ગત;

૪

દીકરો.....મા મારીતો બહાર ગઇ છે.

મામા મારા માંદા થઈ,

આગ્યા છે દેશાવરથી તે;

તને નેતો બેવડા ગઇ

૫

ડાસો.....અરે છોકરા રહીજા છાંતો

મામા તારાને શું થાય,

દીકરો.....બબર નથી માટે શું કહેવું.

માટી સમ બાણો સો કાય;

ડાસો.....ગાળું છું' આ દુનિયામાંતો.
 પ્રથમ વહાલો લાગે ભાઈ,
 માટે તેતો ચારજ કરશે:
 જા જોડાવી લાગ્યજા અહિં,

દીકરો.....પિતાજ દિગ્ગિર નથાઓ, હું જાઉં છું તહીં, (૨)
 જાઉં છું જાઉં છું જાઉં છું તહીં (૨)—પિતાજ.)
 તમે પિતાજા, એ માતા છે મારી (૨)
 જોડાવી લાગુ હું પ્રિતે અહીં. (૨)—પિતાજ.

x દીકરો.....હું પિતાજ માજ મારી;
 તે હું આવ્યો છું આ ઘમ.
 લાજર હૈએ લાગ તમારું;
 અમતે સાંપે કંઈ પણ કામ,

x આ—ગાયન વખતે માતો દેખાવ આપવો પ્રતક્ષ નહિં પણ
 પોટોઆફ અગર પુતળી (કાચ કે માટીની) દ્વારા, રંગુ રાખવી,

પ્રેક્ષક વર્ગ } ...શાખાશ વહાલા છોકરા.
 અને } શાખાશ તારી કાય, (૨) ટેક.
 વિદુશક } શાખાશ છે આધિનતા;
 વગેરે } શાખાશ તારી માય, (૨) શાખાશ વહાલા,
 વૃધ પિતાનું માન રાખ્યું,
 હર્ષ સડને થાય, (૨) શાખાશ વહાલા,
 શાખાશ છે તમ જન્મને
 શાખાશ બાંકુ સહાય (૨) શાખાશ વહાલા

સમાપ્ત.

ખીજ ચોપડીવાળા મારે નાટકનો ખેલ.

ખીજ ચોપડીના પાઠ ૮૦ નો

પાત્રોમાં: } ...જેઠો હરિઓ દુલ્લભ રખવાળ દુલ્લભનો મિત્ર તથા
માર ખાનાર છોકરો અને પ્રેક્ષક તથા વિદુશક વગેરે.

-સ્તુતી.....ખીજવાળા તમામ

૧

હરિ હરિ મુખે કરો,
રીઝાવવા કરે ધરો,
લાવીને હોંશ સૌ ચહો;
લગીર હિત ઉર લહો.
માનીશ વાત એક તું,
સદાય લાભ લેખ્ય તું;
તદા ગુણો જે સોખને,
રહેશે જે હશેજ તે.....હરિ હરિ.

૨

જેઠો.....લે લે દોસ તાલી,
હરિયો...લાગ્ય દોસ વહાલી,
જેઠો.....ચાલ્ય ચાલ્ય ઘેર;
હરિયો... જા જા તું મેર.

આ પ્રમાણે જેઠો હરિઓ સામા સામી લાત પાટુ ૨ આવી
સાળીઓ લેતાં વચમાં ખીજ એક છોકરાને વાગ્યું તેથી ૨ હલે ૩

વાગ્યુછે તેછોકરો-જા જા ગધેડાની જાત,
મને મારે છે શું લાત;
જાળી જાળી તારી વાત
હુંતો જાણું કહું છું મારી મૃતને (૨) જા જા ગધેડાની.

જેઠા અને હરિઓ આ સાંભળી ત્યાંથી જડખડતા જડખડતા
દોડી ઘેર જતા રહ્યા અને થોડી વારે જેઠા હરિઆને ઘેર ગયો તેને જોઈ,

૪

હરિઓ...મિત્ર આવીશે ભણે શું આજ ખાયું છે,
જેઠા.....કેરીઓ ખાવાને જવા નિમ્વાળું છે.
હરિઓ...આલ્ય દોસ આલ્ય દોસ દોઈ આને છે!
જેઠા.....દુલ્લભાને કેરીઓ લાગે જાણે છે,

હોંડ આલ્યા હોંડ એમ કરી દરખાતા દરખાતા બંને આલ્યા,
રસનામાં દુલ્લભ મળ્યો તેના લાથ પકડીને જોરાવરી સાથે તેડી જવાતું
કરે છે. દુલ્લભ ના કહી કહે છે.

૫

દુલ્લભ...ભાઈ મારે કેરી નથી ખાતી આજ (૨)
સોળને તમારી મારી વરશે આજ લાજ (૨) ભાઈમારે
જેઠા અને હરિઓ-આલ્ય આલ્યને ખુદેલ શાંતી કરે વાત (૨)
અમે શાહુકાર તારા જેવી નથી જાત (૨) આલ્ય આલ્ય

એમ કહી તેનો હાથ ઝાલી બેરાવરી કરવથી તે સાથે ગયો, તેઓ સઘળા આંખા વાડીએ ગયા, ત્યાં નહારા બેઠા હરિઆએ ચોર ઉખાડી નાંખી આંખા પાસે જઈ ફેરીએ પાડવા માંડી (આંખાનો દેખાવ કરવો) એવામાં તરતજ રખવાળ આવ્યો, તે રીસ ચઢાવી ગાળો દેતો કહે છે.

૬

રખવાળ.....અહ્યા લૂચ્યા તમે હિલા રહો ચોર; લૂટારા તમે ક્યાંથી આવ્યારે;

મારા ઝાંખાના ઉખાડી નાંખી ચોર; લૂટારાં

ઝાંખા ઝાંખા એને મારો ફોઈ ચોર; લૂટારાં

તડી ધોંગ તડી ધોંગ મારે બેર; લૂટારાં

દુલ્લભાને પકડીને કરે કર, લૂટારાં

થર થર કપી બોલ્યો અરે ક્યાંનું વેર; લૂટારાં

દુલ્લભ પકડીને કહેવા લાગ્યો બાઈ હું કશામાં નથી, મને જવાહે, હવે હું નાંધ આપું;

રખવાળ—તું નહારાની સોળતમાં ઝલાયો માટે એમની વલે તેજ તારી વલે એમ કહી બેરથી આવ્યો ત્યાંતો ઘણો નિરાશ થઈ દુલ્લભ એકદમ બોલ્યો,

૭

દુલ્લભ...અરે બાઈ નથી હુંતો ચોર; જવાહે મને શીદ મારેરે,

મેંતો નથી લીધી કરી કેલ્યા બોર; જવાહે

હુંતો ભૂલી આવ્યો મૂરખોની સાથ; જવાહે

એમ કહેતામાં તો બીડી ઝાઝી બાથ; જવાહે

રખવાળે બાથ ભીડી ત્યાં દુલ્લભ રડવા લાગ્યો એટલામાં ઘેરથી તેનો મિત્ર બોળતો બોળતો બાળ જડેલી તેથી ત્યાં આવ્યો જુએ છે તો દુલ્લભ રડે છે તેને જોઈ તેપણ દિલગિર થયો અને રખવાળને કાલાવાસ કરી જમીન થઈ કહેવા લાગ્યો કે એ મારો મિત્ર બુલ્યો હવે જવાદો. એમ કહી.

૮

મિત્ર.....અલ્યા મિત્ર દુલ્લભ આજ દયાથી કહુ છું.

લૂન્ચમાં ખપવા થકી માર શુ ખાઉ છું.

નવ કરવી એવી પ્રિત એજ હું માગું.

ભાઈ છોડોને મમ મિત્ર દાદ હું બાપુ;

એમ કહી જમીન થઈ વહાલા મિત્ર દુલ્લભને છોડાવ્યો તે દુલ્લભ છુટી ચાલ્યો તે વખતે આશીયાળો થઈ કહેવા લાગ્યો. કે—આવા લૂન્ચ ચોર અને વિશ્વાસઘાતીઓની પ્રીતી કદી કરવીજ નહિ, વળી હું કહુ છુ કે હે ભાઈઓ ? જો એવાની પ્રિતી કરશો તો મારા જેવી દશાને પાત્ર થશો. એમ કહી નિરાશ થઈ ચાલ્યો.

સાખી,

પ્રેક્ષક કે વિદુશક...નીચી પ્રીતી નવ કરો; દુઃખ જેમાંથી થાય.

લૂન્ચા જનની સોળતે, સારો ગોદા ખાય,

સમાપ્ત,

ત્રીજી ચોપડીવાળા માટે નાટકનો ખેલ.

ત્રીજી ચોપડી પાઠ ૬૪ માં અભણુ વિષે.

પાત્રોમા.....અભણુ. પત્ર વંચાવનાર. પ્રેક્ષક અને વિદ્વાક વગેરે.

સ્તુતી.....ત્રીજીવાળા તમામ

૧

ભાર્ત ભૂમીના પતિ;
દુષ્ટ દેવ દયો મતિ,
સંગતિ સુગ્મણી,
કરાવો ક્રોધ જાણી,
રખાવો ટેક નાથજી,
માયા તનારે હાથજી.
સ્તવન કરું તે ધારશો,
રજુ રહીને તારશો; ભાર્ત.

એક મૂર્ખ અભણુ માણસ સારાં લુગડાં પહેરીને જતો હતો તેને
જોઈ એક ખીજો અભણુ; સારાં લુગડાં દેખી દેશાવરથી આવેલો પત્ર
વંચાવવા ગયો. અભણુ જનારાને નીચે પ્રમાણે કહી આપવા માંડ્યો.

૨

વંચાવનારો.....આ પત્ર વાંચજો ધ્યારા,
વહાલા હે મિત્રજ મારા,
જોયા કંઈ તમને સારા.
કંઈ મેહોર કરો ભાઈ મારા...આ પત્ર.

૩

અભણુ.....બનું છે મારે ઘેર
 જાન અલિધી તું મેર
 અપકાશ નથી ત્યા મારે;
 બનું પડશે કંઈ તારે.

૪

વચાવનારોહોય હોય, અરે ભાઈ ભાઈ;
 છે કામ ખરેખર મારે; કિપકાર કરો કંઈ ભારે
 આ કાગળ વાંચો પ્યારા, હું બનાવું બધાવ સારા;
 તમને સોગન છે મારા; મળેથી નવ રહેશે ન્યારા
 કહું હાથ બેઠી ભાઈ મારા આ પત્ર વાચનાં પ્યારા-વહાલાં.

૫

અભણુ કાગળ લેઈ પહોંચો કરી કહે છે.
 અભણુ.. ...અરે રે ભાઈ શ્રી હું નથી ભણ્યો,
 ઉજ્જેશ દેખીને સારો શું ગણ્યો?
 કમે કુટલો આયું વાંચવા.
 જોઈલુંજ હું કેમ ના ભણ્યો?

૬

દ્રાણ પડવાથી કિલગીર થઈ વચાવનારો કહે છે.
 વચાવનારો.....ભાઈ ગાદરા આમ-શું કરો,
 પત્ર વાંચીને ધેર્ય ના ધરો,
 દૂર દેશથી એ પત્ર આવીયો
 હું કર્મ કુટની શી વાત લાવીયો;

અભણ...અરેરે બાંધવા એમ તો નથી
હું કર્મહીણની તુચ્છ છે મતિ
પત્ર આપતો વાંચુ એટલી
મારી પાસમાં છેજ નહિં ગતિ,

૮

વંચાવનારો...૩એ છે ૩એ છે ૩એ છે શું, (૨)

વાહ વાહ એમ છે તો એમાં ૩વે છે શું

મેંતો જાણું કે ખખર માડી છે. (૨)

જાણું નોતું કે અભણ છે તું (૨)વાહ વાહ.

જીતું સાંભળી અભણ શીકા પડી ગયો. અને લાંબો હાથ કરી
પત્ર પાછો આપી કહે છે અરેરેરે ધુળ પડી મારા જીવતરમાં કે હું
આટલો પત્ર વાંચ્યા નેટલુંએ ભણ્યો નહિં કે મારું આવું અપમાન
થયું? અરેરે ભણતર વગરતું જીવતું એતો ધુળજ છે એમ કહી ચાલ્યો.
ત્યાં વિદુશક—વાહ વાહ; ભાઈ તો ચાલ્યા. જિભા રહો ઉભા; હવે
જાઓ છો ક્યાં; એ તો જાણું; લુગડાંનો ભભકો એ પણ જાણ્યો, આ
ટલી લવજ કાકાની દીવી તો જાણો. કહેવત છે કે (ભણ્યો ગણ્યો
તે નામુ લખે અને વગર ભણ્યો તે દીવો ધરે) માટે હું ભણ્યો છું
અને મારે લખવું છે. માટે તમે કાકા દીવો તો જાણો.

અભણ—(ધણો ઓશીયાળો થઈને) જુઓ ભાઈઓ ? અ-
મારી દશા. હું ભણ્યો નહિં માટે મારે આવાં વચનો સાંભળવાં પડે

૭. માટે નહિં ભણે તેની મારા જેવી દશા થશે. વાસ્તે હું હાથ
જોડી કહું છું કે સર્વે વિદ્યા સંપાદન કરજો. કે સુખી થશો.

૯

પ્રેક્ષક.....ભણેલો જગતમાં નથી કોઈ લૂટ્યો,
વિના જે ભણેલો જુગો કર્મ પુટ્યો
કરે કાસીમાં તે દશા હિંજી પોતે
ભુખે નહિ મરે જે ભણેલોજ તો તે.

અથમ ભાગ સમાપ્ત.

ભાગ ૨ જો.

ચોથી ચોપડી વાળા માટે નાટકનો ખેલ.

ચોથી ચોપડીના પાઠ ૧૫૯ નો.

પાત્રોમાં } ...શીવો. વીઠલ. જોનાર વર્ગ. પ્રેક્ષક અને વિદુશક વગેરે.

સ્તુતી.....ચોથીવાળા તમામ....

૧

ભોમિ પતિ ને હું નમું,
ગીતો ગઈશ તો ગમું;
લાવીને હોંશ જો રમું
લગાર દેને ના દમુ
માની હું ગુણુ કામતો
સજ્જન ના સુનામતો
તણુ ન ગુણુ કો જતો
રણુ પ્રભુજી રોજ તો.....ભોમિ.

શીવો ભોટવો ભરી આવે તે શીવો જોવા માગી હાથમાં ઝાંઘી
ભોટવા તરફ જોઈ મોં મલકાવી કહે છે.

૨

વીઠલ—વાહ, વાહરે માટીની જાત, વાહ વાહ વાહ. (૨)

રાત્રીને રંગીલી વાહ. વાહ વાહ વાહ (૨) વાહ વાહરે

પછાડીને જોઉં વાહ આહ આહ આહ (૨) વાહ વાહરે.

૩

શીવો—અરે મૂઝા નામર તેં તો આગ શું કર્યું (૨)

જેવાને માગી બોટપો ને પાપ તેં કર્યું (૨)—અરે.

મૂઝા હવે તો મારી મા મને તો મારશે, (૨)

ભરીને આપ્ય મૂલ નહિં તો મુજને ઝરશે (૨)—અરે.

જેવું સાંભળી વીઠલ ઉભો થયો અને શીવાને મુકી મારી તેથી
તે ગરીબ શીવા રોતો રોતો ઘર તરફ ચાલ્યો ત્યાં.

૪

વીઠલ—જેવું મને નામર પ્રેલનાર એ તે કુંણ (૨)

હું છું વાહાલો વહાલો મારા બાપને નિપુંણ (૨)—જેવું

એટલામાં શીવા બોટપો ભરીને આવ્યા, અને તે પોતાની જાએ ખેંડા વીઠલ ત્યાં પાણીને વાન્તે ગળામાં કાચકી બાજવાથી પાણી પાણી કરી પાકાર પાડતા હતા વળી કહે તો હતો કે અહીંથી માંડે ઘર દુર છે, અને અહીં મારી નાતનું ઘર નથી, અને પાણી વગર મારો છાન નય છે, વાસ્તે કોઈ પાણી પાઓ, અથવા મારે ઘેર લેવા નજીક તો સારું, એમ કરી કહે છે,

૫

વીઠલ—અરે ભાઈજો મારા પાણી કોઈ પાઓ, (૨)

નથી કોઈ માન પાણી લેવા નજીક (૨) અરે ભાઈજો,

શીવો—શું છે લ્યા શું કહો શુંને ભાઈ, (૨)

વીઠલને વીને એને શું છે અહીં, (૨) શું છે લ્યા,

એમ કહેતામાં બીજા છોકરા કહેવા લાગ્યા કે શીવા ભાઈ ?
પાણી વગર વીઠલનો જીવ ગભરાય છે, માટે જો પાણી મળે તો સા
રૂ. તે સાંભળી શીવો એક દમ પોતાના ભોટવાને લેઈ આવી વીઠલને
પાણી પાતું, પાણી પીધા પછી વીઠલ કહે છે,

૬

વીઠલ—શાખાશ મિત્ર માલ્યરા તેં આને શું કર્યું. (૨)

નહોતો હું જાણતો તે આજ કામ તેં કર્યું (૨)—શાખાશ

શીવો—એમાં શું મિત્ર માલ્યરા મેં કામ આ કર્યું (૨)

છતે જો હોય ચીજ તોતો એમાં શું સર્ચું (૨) એમાં શું મિત્ર.

વીઠલ હસી પડી હાથ જોડી બોલ્યો અરે મારા વહાલા મિત્ર ?
તને શાખાશ છે, મેં તને તુકશાન કયું હતું. છતાં તે ભુલી જઈ અ
વગુણના બદલામાં ગુણ માની મારો જીવ બચાવ્યો જેથી હું તને બ-
ણી શાખાશી આપું છું વળી હું તારો એર્શીંગણ છું મારો કરેલો
ગુન્નો માફ કરજો હવે હું તને કદી દુઃખ નહિં દઈ. તું આ પ્રમાણે
વર્તવાનું મનમાં સાફ માને છે જેથી પરમેશ્વર તારું ભલૂજ કરશે, એમ કહી

૭

વીઠલ—પ્રિય ભુલ્યો તેની માગુ હતો માફ માફ માફ, (૨)

મારા દિલમાં વસ્યો છું તુંતો આપ આપ આપ આપ આપ (૨) પ્રિય,

પ્રેક્ષકો—શાખાશ છે શીવા ? તારા ગણા સ્વભાવને ધન છે, કે તે
અવગુણને બદલે ગુણ કરી વીઠલનો જીવ બચાવ્યો તારા અવગુણ
ઉપર ગુણ કરનાર થોડાજ છે, માટે ખાત્રીથી જણાય છે કે પરમે-
શ્વર તારું ભલૂજ કરશે;—

સાખી. ૮

પ્રેક્ષક અને } ...બહુ યશો બાધ જગતમાં, અવગુણ પર ગુણ ચઢાય;
 હાલુશક }
 વગેરે. } ...ખેલી તેનો નાથ થઇ, અંતે કરશેજ સહાય.

સમાપ્ત.

પાંચમી ચોપડી વાળા માટે નાટકનો ખેલ.

પાંચમી ચોપડીના પાઠ. ૧૦૪-૧૦૫ પાટવી કુંવર વિષે.

પાત્રોમાં } ...ન્યાયાધિશ. સીરેસ્તદાર. રાજકુંમાર. રાજકુંમારનો મિત્ર.
...જેકે ગુંતેગાર છે તે. તથા રાજ. અને સિપાઇઓ. તથા

સ્તુતી.....જેનાર વર્ષ વગેરે,

૧

પાંચમીવાળા તમામ.....રાજ થવા પ્રભુ નમું;

વળી સદા પ્રિતે કહું
સાહે પ્રભુને રાખવા,
હે બ્રાત સત્ય બાખવા:

ખતે તે સત્ય બાખજે

જરૂર સ્વાદ ચાખજે

મીઠાશમાં મજા રહી

યથાર્થ વાત મેં કહી,

તકે તે દુઃખ કાપશે;

રાજ સદા એ રાખશે.

અનુબંધ દેહમાં રહી,

ભાઈ સુખો દુઃખો સહી

ધનસાધમાં અદલ હશે;

શાખાશી તે તો પામશે,

સ્ત્રી પુર્વ એ જો પાળશે;

જીવતોજ એ ગતિ જશે,...રાજ થવા

ન્યાયાધીશ સીરેસ્તદાર કચેરીમાં બેઠેલા હોવા જોઈએ ત્યાં ગુનેગારને રજુ કરવાથી ઇન્સાફ કરનાર ન્યાયાધીશે ગુના બદલ એક વર્ષ ઉદ્દોગ શાળામાં ગુનેગાર ને મોકલવા ઠરાવ કર્યો તે સાંભળી

રાજકુમાર—જાલો થઈ કહે છે, ન્યાયાધીશ? એ મારો મિત્ર છે માટે મારી ખાતર તેને આ વખતે છોડી મુકવો પડશે તમે ન્યાયાધીશ છો પણ હું તો રાજકર્તા છું માટે માર કહેવું લક્ષમાં લેવું પડશે એમ કહી

૨

રાજકુમાર...અટકાવો (૩) સજા એ મારે; નહિ થાય કામ આવશે નહિં નહિં (૩) રીત એ કંઈ સારી; કંઈ કામ કરો વિચારી. છે મિત્ર ખરેખર મારો. એ પ્રાણ થકી છે પ્યારો; મુજ તન થકી નહીં ન્યારો, બસબસ અરે જન ખસ કરો નહિ કસ, કહુ હું જ્યારે; નહિં થાય કામ આવારે.....અટકાવો (૩)

ન્યાયાધીશ તે સાંભળી કહે છે:—

અરે કુમાર? ન્યાયનું કામ તેતો નિર્મળ છે, માટે તેમાં કંઈ પણ પક્ષ ચાલશેજ નહિં. કારણ કે કાયદા એ રાજા પ્રજા બંનેને લાગુ પડે છે, માટે બોલો નહિં, એમ કરી

૩

ન્યાયાધીશ—વ્યાજખી હું રીતથી કંઈ છું કામ રે (૨)

ચાલશે નહિંજ કાંઈ પક્ષ નામરે (૨) વ્યાજખી.

રાજપાટ આપના પિતા થકીજ છે (૨)

ન્યાય આપવો એ કામ માલ્લે જરે (૨) વ્યાજખી,

રાજકુમાર—(રીસ ચઢાવીને) કોનો થઈ ન્યાયાધિશને લખાડક
ઓડી કહે છે, અરે ન્યાય વાળા? જોયો તને મારું ઠાંઠ પણુ સાન રાં
ખતો નથી એ તુ મારો પણુ રાજા છે કે શું? એમ કહી.

૪

રાજકુમાર—કોના લુકમથી ન્યાય કરે અરિં ચાંચારે, (૨)

કથું મારૂં માતો નરિં એ ગણુ તારૂં રે, (૨) કોના

જેતું જેતું કામ તારૂં અદાલત જેતૂં તારી (૨)

જનમ ધનસાદ વાળા જોયો તને રે (૨) કોના લુકમથી,

—

ન્યાયાધીશ—હિમત રાખી કહે છે, અરે કુમાર તમે તમારા
પિતાની અદાલતનું, તેગજ રાજનું, અગમાનં કથું માટે તમને પણુ
એક વર્ષની સખત કેદની સજા કરે છું, એમ કહી અરે સિપાઈ, એમ
કહેતામાં સિપાઈ હાજર સાહેબ, કહી હાજર થાય છે, તેને ન્યાયાધિ
શ કહે છે. આ કુમારને એક વર્ષની કેદ કરવામાં આવી છે માટે
તાકીદે કેદખાનામાં પોહોચાડો. ત્યાં સિપાઈઓ કુમારનો હાથ પકડયો;

૫

ન્યાયાધીશ—જોયા જોયા એ સરદાર લેઈ જાઓ તમેરે (૧)

લેઈ જાઓ તમેરે લેઈ જાઓ તમેરે (૨) જોયા જોયા,

ન્યાય રાયનું જ્ઞાન નથી એ કરશે કેવું રાજ, (૨)

નેક જાપના ન્યાય તજ્ઞાની ખેઈ વંચે હાજ-જોયાજોયા

—

એ પ્રમાણે લુકમ રાંભળી ગીતાઈ એક દમ રાજકુમારને પકડી
કેદખાના તરફ લેઈ ચાલ્યા.

પ્રવેશ ૨

કુમારના પિતા, રાજાશ્રીનું રાજ્ય સ્થળ, જોમાં રાજા બેઠા છે, (કચેરી સાથે) ત્યાં ન્યાયાધીશનો સીપાઇ કુંવરને સજા કર્યા બાબતનો પત્ર લાવી રાખતો આપે છે, તે વાંચી રાજા કુંવરની સજાની વાત જાણી ધીરવ્રતાથી જરાબાંધમાં ન્યાયાધીશને ત્યાં બોલાવા સારૂ લખી પત્ર સિપાઇને આપ્યો. તે સિપાઇ જઈને ન્યાયાધીશને પત્ર આપે છે તે વાંચતાંજ ન્યાયાધીશ રાજાશ્રીની હાજુરમાં ગયો ત્યાં સિપાઇની મારફત હુકમ મળી રાજા પાસે ગયો, ત્યાં રાજા સાહેબે તેને જોઈ તેનો હાથ ઝાલી વખાણ કરી કહ્યું.....

૬

રાજા...શાબાશ શાબાશ મારા પ્રાણુ—શાબાશ તારા ન્યાય ખાતેરે.

ખુશી થયો તતે જોઈ કંઈ જાણુ.	શાબાશ.
જાણ્યો નથી તારા વિષે મન ભેદ,	શાબાશ.
તારા કામથી નથી મેં માન્યો ખેદ,	શાબાશ.
કર્યું શાબાશીનું રાખી મારૂ માન;	શાબાશ.
સજા દીધી સારી રાખી ધારો ધ્યાન.	શાબાશ.
રાજા પ્રજાનું વિચાર્યું હિત મન;	શાબાશ.
એથી જાણ્યો તને ડહો મુજ તન.	શાબાશ.
જોયું ન્યાય અદાલતી રૂડુ કામ.	શાબાશ.
માટે ખુશ થઈ આપુ છું ધનામ.	શાબાશ.
શાબા આપી મને રૂડુ કીધું કાજ;	શાબાશ.
ન્યાય આવાથી વધારી મારી લાજ.	શાબાશ.

એમ કહી ઇનામમાં રાજાએ પોતાના હાથની વીંટી કાઢીને આપી.
અને તે વ્યાખત લક્ષમાં લેઇ.

ન્યાયા—કે. મહારાજ? મેં આપના ન્યાય વિચાર પ્રમાણે ઈન્સાફ
આપ્યો હતો ખરો. પરંતુ આપના તરફથી મને આવું
ઉત્તેજન મળવા વિષે મને ખીલકુલ આશા નહોતી, છતાં
આપે; આ પ્રમાણે મારા કામની સારી યુજ નાંણી એથી
હું ઘણોજ આનંદ પામ્યો છું, અને હવે હું હમેશાં નિડર
પણે ન્યાય કરીશ. આપનો એક મોટો આભાર માનવા જેવો
એ છે જ? આવા પ્રતાપી નેક રાજાના તાબામાં રહેવા પ્રભુ
આશરો આપજ્યો, એમ કહી.

૭

ન્યાયાધિશ—આવા રાજા હોજ્યો, કૃપાવીશ ઉરમાં સુખ લહે;
અદલ ન્યાયે રીઝી, વડા પુત્રને પણ નવ ચહે,
પ્રતાપી એવા જે. અદલ ઇનસાફે સુખ ગણે.
નિડર થઈ ઇન્સાફે, ખરૂં બોલે તે દુઃખ હણે;

૮

પ્રેક્ષક વર્ગમાં તમામ.....(ગરબો) રાહ પુનમચાંદની ખીલી.
ઈન્સાફમાં અદલ રહેવું આપણે રે,
ડાહ્યાજન જેણે તો કરવો મન વિચાર;
જગમાં જીવન સાચું વાણી સાચી ભ્રાખજોરે;...(ટેક.)
રૂંડો પારસમણી મનુષ્યા દેહ છે રે,
તેમાં ખૂંડો જાણો પાપાણીની તુલ્ય.....જગમાં જીવન.

સાખી.

જૂઠું વન ધનગ્રાહમાં, જૂઠું કરશે ન્યાય,
જગમાં રોને જાળવા, મકંટ સમ જો કાય;
એવા દુન્ટ જંગોના સર્થ સાચા નહિં રહેરે,
સાચા સાચું બાલી પામે અંતે ગુણ...જગમાં જીવવ.

સાખી.

માટે મનથી માનજો, કરવાને સત સંગ;
ધનસાધી રોનું રાદા, જૂઠું તબરેવા દગ;
એવા કિતમ યદને અચલી પદને બેઠનું રે,
લૂચા જૂઠુંનો નવ વળે કરેવા સંગ...જગમાં જીવન.

સમાપ્ત.

છઠ્ઠી ચોપડીવાળા માટે નાટકનો ખેત્ર.

છઠ્ઠી ચોપડીના પાઠ. ૮૧-૮૨-૮૩ નો

પાત્રોમાં. } ...અંબુ. ભૂખળુ. તેઓના ત્રણ ચાર મિત્રો. મેહેતાજી રામશંકર
...બુદ્ધા- માળીશંકર કાકા. દયાળા પટેલ. તથા વટેમાર્ગુ અને
...પ્રેક્ષક વગેરે.

સ્તુતી.....છઠ્ઠીવાળા તમામ.

૧

રાજી થઈ પ્રભુ નમું.
વળી સુ કામથી ગમું;
સાચો દરિ તું શોક છે.
હે તાત દાદ છેક છે;
બહુ બહુ પ્રિતે કહું
પ્રિતી થવા ઉરે ચહું;
ન આશ પ્રાની માણરે,
સીમા તે બેચી તાણરે;
પાળીશ તાત તું થઈ.
લજ્યા તો નાથજી રહી.
સાચો છે સાથ તાણરો;
હે નાથ દેહ માણરો,
બગાડથી બચાવજો.
કયાશ સર્વ કાલજો;
મહા મહા દુઃખો બાજો.

લાએક લાખ તો થશે,
 શાંકા રહેન લેશ તો;
 કરંજ કામ બેશ તો;
 રજી રહી પ્રભુ ધણી.
 લાવિકરીન દ્યો ધણી
 ધણુ સર્પાધિ આપને
 ત્રિવિધી તાપ કાપને
 વેગે હરી નમું નમું
 દીના પતિ હું તો અમું.....રાજ થઇ પ્રભુ.

મેહેતાજી થઇ એક છોકરો સોટી લેઈ આવે, તેની સામે બીજો
 છોકરો યુક્ત મણીશંકર કાકાનો વેશ ધારણ કરનાર આવે. તે
 મેહેતાજીને પૂછે.

મણીશંકર કાકા—સાહેબ ? મારા અંબુની રીત ભાત શી ચાલે છે ?

મેહેતાજી—અંબુ ભણવામાં ચપળ છે ખરો ; પણ તેની જૂઠું
 ખોલવાની ટેવ હજી ગઈ નથી.

મણીશંકર કાકા—સાહેબ ! એ ખોટી ટેવ હજી નથી જતી એથી હું
 ધણો દીલગિર છું. માટે કૃપા કરી એટલી એ ટેવ
 છોડાવો તો બહુ સાર.

મેહેતાજી—ઠીક છે. પણ એ વિષે તમારે એની વધારે કા-
 ળજી રાખવી.

મણીશંકર કાકા—બહુ સાર સાહેબ ! ઘર આગળ તો હું તબીબ
 રાખીશ, પણ આપ કૃપા રાખજો. એમ કહી એક
 બીજા નમસ્કાર કરી છુટા પડે છે. (દાઘ મારીને)

અંબુ, ભૂખણ તથા } બેર બેળતા બેળતા આવે છે. તેમાં અંબુએ
 બીજા ત્રણ ચાર } ભૂખણને પૂછ્યું. ભાઈ? સારાં બેર ક્યાં હશે.
 કાકરા,

ભૂખણે જવાબ દીધો કે દયાળ પટેલના ખેતરમાં છે.

અંબુ—ચાલો ત્યારે આપણે ત્યાં જઈએ.

ભૂખણ—ના ભાઈ? પારકા ખેતરમાં હુંતો આવનાર નથી.

દયાળ પટેલ વસમા છે, માટે જો તે જાણે તો

માર ખાવો પડે માટે હુંતો નહિં આવું, એમ કહી

ખેતાના એક મિત્રને લેઈ પાછો વળ્યો.

૨

અંબુ.....જોયું જોયું એ કેવો અદેખો (૨)

મિત્ર માલ્યરા ચાલો ચાલો. (૨)—જોયું જોયું.

એના મિત્રો.....ચાલો ચાલોને એતો છે એવો, (૨)

અંબુભાઈ એવો મારે એતે કેવો; (૨) ચાલો ચાલોને,

ત્યાંથી અંબુ સાથે સઘળા મિત્રો ચાલ્યા તે આગળ જઈ
 દયાળ પટેલના ખેતરમાં પેઠા ત્યાં અંબુ બોલ્યો.

૩

અંબુ.....અરે મિત્ર મારા જુઓ કુલવાડી.

તમે આવો તો આવીએ દાડી દાડી;

એના મિત્રો.....ભલે ભાત પ્યારા અમારી ન આડી;

તમે આવશો તો અમે તો અગાડી,

એવી વાતો કરે છે એવામાં દયાળ પટેલ હાથમાં લાકડી લેઈ આવ્યા, તે જોઈ એક ખીચન વાતો કરવા લાગ્યા. અરે ભાઈઓ ! જુઓ તો ખરા આ હાથમાં લાકડી લેઈ આવે છે એ દયાળ પટેલ તો નહિ હોય ! અલ્યા એતો એજ. એમ કહી ત્રણે જણ ત્રણે બાજુ નાક, તેમાં નાસતાં નાસતાં અંજીતું લૂગડું ભરાઈ જવાથી દયાળ પટેલે એકદમ આવી તેને પકડ્યો.

૪

દયાળ...ભલે આવ્યો તુંના ચોર મારે હાથ; ચોરીનો કરનાર તુંતો રે,
 ફેર માંડે ગયો તારો ક્યાં લ્યા સાથ; ચોરીનો
 આવ્યો ચોરી કરવા તું કેમ આવજ, ચોરીનો
 ખોદ તારા ખુદા કાકા તળી લાજ; ચોરીનો

૫

અંજી...નથી આવ્યો ચોરી કરવાને કાજ, જવાહો મને નવ મારો રે,
 ગાયો કાઢવાને આવ્યો તો હું આજ, જવાહો
 હુંતો જતો હતો ગાંધી ફેરે ઘેર; જવાહો
 દોડી ગાયો જેથી બની આવી પેર; જવાહો

દયાળ પટેલ સમજી અને વિચારવંત હોવાથી; અંજીને કહેવા લાગ્યા. અલ્યા ? ગાંધીનાં ગણતાં ક્યાં છે ચાલ્ય બતાવ ? એમ કહી હાથ એવી ઝંપા તરફ ચાલ્યા. ઝંપા નજીક જઈ તપાસ કરી પણ પચાસ દોઢાં નહિ તેથી દયાળ પટેલ રીસ ચઢાવીને બોલ્યા. અરે હુઆ; જૂહુ આવ્યો ?

૨

દયાળી...અલ્યા જૂઠું બોલો જૂઠું બોલ્યો આજ; થકી હું તને મારે ઝાઝોરે-
 લૂચ્યા જૂઠું બોલ્યો દગવાને કાજ, થકી હું
 બસ બસ જૂઠો જોયો ખરે ખરો ખાસ; થકી હું
 જૂઠું બોલ્યા થકી ખોટો થયો ભાસ; થકી હું

અંબુ કહે—અરે કાકા હું બુલ્યો, તમારી બીકને લીધે જૂઠું તો
 બોલ્યો ખરો. પણ હવે કદી આવું કામ નહિં કરું, માટે
 માફ કરો, ને મને જવાદો—

૭

અંબુ—બુલ્યો કાકા મારા માફ કરો આજ; જવાદો હવે નહિં આવુંરે
 હું તો છોરૂ અને તમે મારા તાજ; જવાદો.
 દાદા દયા ધરી લાવો કંઈ મહેર, જવાદો.
 મેં કંઈ કીધો નથી ઝાઝો એવો કેર; જવાદો.

દયાળ પટેલ—(રીચ ચઢાવી) અરે ગંધા! તું જુઠું બોલ્યો
 માટે તને આજ જવા દેનાર નથી. તારી માતો હરામખોર મારું; એમ
 કહી સાટીકાનો માર મારવા મંડ્યો, એવામાં રસ્તે જનાર એક મા-
 જુસે તેને ઠાપાવાલા કરી છોડ્યો. તે અંબુ ઘેર જતી વખતે બોલ્યો.

પ્રવેશ ૨

૮

સાખી.

અંબુ—જુહુ બોલી જે કદી, પરનું લેવા જાય,
માને નહિં માળાપનું, દશા મુજ સમ થાય,
માટે કહુ હું મુખથી, જુહુ તજજો ખાસ,
જુહા નરને સુખની નવ કરવી કંઈ આશ

એમ બોલી ઢીલો પડી ઘેર ગયો ત્યાં તેના મણીશંકર કાકાએ તેનું ઉતરી ગએલું મોઢું જોઈને પુછ્યું; અલ્યા આજ કેમ તાર મોં કંકાસી જણાય છે.

અંબુ—કાંઈ નહિં દાદા, કશો કંકાસ નથી,

મણીશંકર—ચુપ રહે ચુપ, હજુ આવી સળ પામ્યો છતાં ફરી થી જુહુ બોલે છે કે શું ? ખરી વાત હોય તે કહે નહિ તો હવે આજ હું તને સખત સળ કરવાનો છું,

અંબુ—(વિચાર કરીને) પિતાજી ? મારો કે જીવાડો પણ (બન્યું હતુ તે) આ પ્રમાણે બન્યું છે. માટે માફ કરો; એમ કહી માફ માગી પણ મણીશંકર માનતા નથી, તેથી

૯

અંબુ—પિતાજી વાત મારી આજ માનો સત્ય છેજરે, (૨)
સત્ય છેજરે પિતાજી સત્ય છેજરે (૨)—પિતાજી વાત,

ખુરી સોજતમાં બુરાપણું (૨)
પામેલ આજ છુ ફળજ હું (૨) - પિતાજી વાત

અંબુ એ પ્રમાણે બોલ્યો, અને હાથ જોડી કહેવા લાગ્યો દાદા હવે તો હદ થઈ છે. હું કદી આવું નહીં કરું, અને જૂઠું પણ કદી નહિ બોલું માટે આ વખતે જે બન્યું છે તેની હું આપની પાસે માફ માગુ છું; એમ કહી તે બેસી જાય છે. પછી ડોસા મણીશ કરે જે બુખણુ નામનો ડાહ્યો છોકરો હતો તેને પુછી ખાત્રી કરી, તેથી એ વાત ખરી લાગી તેથી તે કહેવા લાગ્યા.

૧૦

કાકા મણીશંકર વગેરે—

નથી જગતમાં જુઠપણાને, જરા સુખ્ય કે લાજ. (૨)
ભલે કરે કોઈ છેતરવાને જૂઠું બોલી કાજ (૨)
જુઠમાં આખર છે શળ...દુઃખ દેનારું એ મુળ...જુઠઆખર ધૂળનુંધૂળ
નથી જગતમાં જુઠપણાનું માની લીધું કુળ (૨)
માટે કહુ છુ હું આજ...જો મનથી જાણો કાજ...માનીયોઅકલમજ
નથી જગતમાં જુઠપણાને જરા સુખ્ય કે લાજ (૨)

૧૧

ઉપર પ્રેક્ષકો—

ગરબો.

રાહ ધરો મનમાં તો અરર,
જુઠું જગમાં તો જરરર, (૨)
જાણું છે ઠગ લોક ખરરર (૨)

સાચો છોડી દેશે એને સરસર (૨)
જૂઠું છોડો એતો દુઃખ અરસર (૨) રેક, જૂઠું જગમાંતો.

સાખા.

જૂઠું જગમાં તો દુઃખ છે; સુખ મુળ છે સંતોષ.
હિત ચહી જો જાણુશો; તો નવ પામો દોષ.
પ્રાણી એવા મરખ દેમ થઈએ; સ્વાય સાચા તણી રોજ લઈએ,
જૂઠું છોડી સાચા સગુણ ગાઈએ... રેક, જૂઠું જગમાંતો.

સાખી,

જૂઠું જગમાં ભાર છે, ભલે ફરે એ પ્રેત,
જૂઠું સંગત નવ કો કરે, સંગે થશો ફળેત;
માટે જૂઠુંને મન થકી ટાળવો વહાલા મિત્રને પણ એથી ખાળવો,
પાપી ચંડાળ એને ન ભાળવો... રેક, જૂઠું જગમાંતો,

સમાપ્ત.

સાતમી ચોપડીવાળા માટે નાટકનો ખેલ.

સાતમી ચોપડીના પાઠ ૧૦૭ નો.

પાત્રોમાં. } ...સુર, ચંદ્ર, બાપાલાલ, પ્રાણજીવન, તેનો મોટો ભાઈ,
...પ્રેક્ષક. અને જોનાર વર્ગ વિગેરે.

સ્તુતી.....સાતમીવાળા તમામ

૧

શ્રોનાથ બાળકો નમે,
છમ્છીને હિત આ સમે;
સહાયતા થવા ચહે,
કચાશ કઢવા કહે,
વાગે ને ઠોકરો ધણી;
યશો નથીજ તે તણી,
દખાય ધૈર્ય શા વડે,
મેં જોયું તો અતિ નડે
નથી કો ખેલ માણરી,
સાચી છે આશ તાણરી.
હે નાથ લાજ રાખજે
અગાડથી બચાવજે,

આજો આ પાઠ વિનંતે;
હાજર છે સ્વામી તે કહે.
દૂરે રહેતું દૂરું;
રણુ થશે પ્રભુ સુંભે.....શ્રી નાથ.

નિશાળની પરીક્ષા થવાથી સૂર, અને ચંદ્ર નામના છોકરા હર-
ખાતા હરખાતા ઈનામની ચોપડીઓ હાથમાં લેઈ આવે છે. ત્યાં

૨

સૂર...આજે આનંદ આનંદ આનંદ જોયો,
ઉત્તમ વહાલા આજ, (૨)
મેહેનતનું ફળ મેળવ્યું પ્રિતે,
પાસ થયા ભાઈ આજ, (૨)
સાહેબજીને પાચે લાગો;
વધારી આપણી લાજ, (૨) રે; આજે આનંદ

૩

ચંદ્ર...હે મિત્ર વહાલા કામથી આ લાભતો મળ્યો. (૨)
વિચારો એમાં પ્રિતથી શું સાર નીકળ્યો; (૨) હે મિત્ર.

સૂર...કેમ વાર ભાઈ? સાર એતે શું વાર ?
ચંદ્ર...મારા વહાલા મિત્ર ? તું ના સમજ્યો, આપણી મેહેનત અને
સારી સોજત, તેનું આ ફળ મળ્યું છે. ખીજા ઠોઠને કેમ ના
મળ્યું ?

સર...(હાથ ઝાલીને) ખરાબર; આપ જે કહો છો, તેજ ખરું છે, એમ કરી તેઓ આલ્યા.

પ્રાણજીવન અને બાપાલાલ નામના છોકરા. નાપાસ થએલા તે પાછળથી ઢીલા મોંઢે નીકળ્યા, તેઓ કહે છે.

૪

બાપાલાલ....આજ દાવે હુંતો નવ ફાવીઓ (૨)

જેથી નાપાસ થઈને હું આવીઓ (૨) આજ દાવે.

થયો જેથી હું નાપાસ,

જાણી લેજે તુંતે ખાસ. (૨)

પહાલા એવો વખત નવ આવીઓ, (૨) આજ દાવે,

૫

પ્રાણજીવન...જેયું જેયું તારું કામ,

એમાં શી પહોચાડી લામ. (૨)

ખોલ્યા સાહેબજી તેને ના ફાવીઓ. (૨)

એમાં વખત તારો લ્યા શું નાવીઓ; (૨)

બાપાલાલ...કેમ મિત્ર ! સાહેબજી શું ખોલ્યા હતા વાર ?

પ્રાણજીવન...પહાલા મિત્ર ? ભૂલી ગયો કે શું ? આપણને એવું કહ્યું

હતું કે તમે નકારા છો, માટે તમે ખીબા છોકરાઓને

પણ ખરાબ કરશો, એમ કહેલું. તે વાર આપણ ખી-

બાને શી રીતે ખરાબ કરીશું ?

બાપાડાત...લે ચાલ્ય, એ વાત તારા મોટા ભાઈને પૂછીએ. તે
આપણને સમજાવું કહેશે. એમ કરી આગળ જઈ મોટા
ભાઈને પુછ્યું તો,

માટે ભાઈ...જેવી સોજત તેવી અસર. માટે સાહેબનું કહેવું તો એજ
થયું હશે કે. તમે ભણ્યા નહિં અને ઠોઠ રહ્યા માટે
તમારી જે સોજત કરે તે પણ તમારા જેવાજ થાય,
એ વાત ખરી છે. ખોટી નથી. જુઓ કે ગવેડાની જોડે
ઘોડાને વસવું પડે. તો ભુકે નહિ, પણ આગોટતાં શીખે
ખરું. માટે એ વાત સાહેબજીએ ખરીજ કહેલી છે.

(પ્રવેશ. ૨)

૬

પ્રાણીજીવન...અરે ભાઈ મારા તમે મને આમ; ખતાવો કેમ આવું આવું રે,
અમે બુદ્ધિવાળા થાવા કર્યું કામ; ખતાવો.
છોડી આજસને ભણીશું તમામ; ખતાવો.
પછી સંભારશો ફરીને આ કામ; ખતાવો.
નવ ભણ્યા થકી અમે રહ્યા ઠોઠ; ખતાવો.
જેથી સાહેબે પણ કાઢી એવી ખોડ; ખતાવો.
ગણ્યા ગદ્દા સમ અમને સુજાણ; ખતાવો,
વાગે વજ્ર સમ વચનોનાં બાણ; ખતાવો.

મોટાભાઈ—(ખુશી થઈને) તમને આટલું બધું કહેતમાં જ્યારે મનને આવે
ખેદ થાય છે, ત્યારે હું ધારું છું કે, તમે આવતી સાલ
જરૂર સારાજી નીવડે, અને પાસ થઈ તમારી ખાત
પૂરી પાડશો, પરંતુ તમે બને બ્રાતો મારી સાથે ચાલો.
હું મારે સાસરે જવાનો છું. તે સાંભળી.

પ્રાણજીવન અને બાઈ? તમારે જવું હોય તો જાઓ અમારે તો
બાપાલાલ. જ્યાં આવવું નથી. એમ કરી કહે છે.

૭

બાપાલાલ અને પ્રાણજીવન—

અરે બ્રાત મોટા ન દોષો વિચારો, (૨)
બહેન મૂર્ખ જોતા અમોને તો ધારો; (૨)
રહીશું સદા શુભ સંગે વિચારી, (૨)
કહેશો શું મારા પછી બ્રાત ભારી; (૨)

૮

મોટાભાઈ.. અરે બંધુઓ વાત જાણો છો ઝાઝી, (૨)
નથી આજ હુંતો થયો બહુજ રાજી; (૨)
તમે સત્ય વાતે ફરો બ્રાત બ્યારે; (૨)
ખુશી હું ન થાઉં પછી કેમ ત્યારે; (૨)

બાપાલાલ—મોરાભાઈ ! અમે નહારી સોજતમાં રહ્યા; જોથી અમા-
રી ધારણા પાર પડી નથી, પરંતુ હવે અમારે સારી
સોજત કરી ભણવાનો વિચાર જારી રાખવાનો છે.

મોટા ભાઈ—શાખાશ ? મારા ભાઈઓ ? વધારે સારું; એથી હું કાંઈજ
સમજતો નથી, તમે સુધરશો, એથી હું ઘણાજ આ-
નંદ પામીશ. પરંતુ હવે આ બાબત તમે વધારે અધ-
સોસ કરશો નહિં. કારણ કે માણુમ માત્ર નહારી સોજત
કરવાથી નગરાં ફળ પામે છે, માટે તે વાત તમે બંધ
કીધી; જોથી તમારૂં ભલુંજ થશે. તે સાંભળી.

બાપાલાલ પ્રાણુલાલ

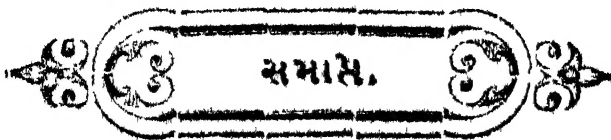
અને
બીજો પ્રેક્ષક વર્ગ વગેરે

ગરબો. રાહ, વટ સાવિત્રીનો.

સૌ દુર્જન કેરી પ્રિત ને પર હરખ્યોરે,
મન પરખી જોતાં રીત શિખ ઉર ધરખ્યોરે... (ટક)
દુર્જનની સાથે કામ વિચારી કરવું રે;
સંગત કરતાં એ નીચ થકી બહુ ડરવું રે,
દેખા દેખી ન કરવી જરાએ;
સમજતે આવે સુજન ખરાએ,
જોજો નિતીની રીતીયો જાણીરે;
ધન્ય તેની સુવાણી,

સાખી.

દુરીજનના દુર્ગણથી, સદા રહેવું દૂર,
 પાપી જન એ જાણવા, કૃત્ય કરે બહુ દૂર... સૈ,
 માટે સમજ એ નીચને નવ શેવોરે;
 જે શેવ એવો સંગ તે નર એવોરે;
 સાચાની સંગતમાં સુખ જાણી.
 સત્ય ક્યારે સદા શુભ વાણી;
 સ્વામી શેવકની શિષ્ય માનીરે,
 મનની મંદ્ર દીવાનીસૈ.

બાહેર ખખર.

આહક મંડળ સર્વેને વિનંતિ છે—નીચે જણાવેલાં નાં પુસ્તકો ભારા તરફથી બતી બહાર પાડેલાં છે. માટે જોઈ તે નીચેના શિરનામે જાણી લેવા તબક્કા કરશે.

કચ્છર ભક્ત મેડળ માટે જોધિક ગાયન સંગ્રહ...	૦-૨-
પવિત્ર શ્રી કચ્છર સ્તવનાવળી...	૦-૨-
શિવ સ્તવનાવળી...	૦-૨-
ભક્ત દિવ સાગર...	૦-૨-
સતી રૂપાવતી નાટકનાં ગાયનો.....	૦-૨-૦
સતી પ્રભાવતી નાટકનાં ગાયનો...	૦-૨-૦
ચંદ્ર ચંદ્રાવતી નાટકનાં ગાયનો...	૦-૨-૦
વૃદ્ધી વિલાપ સંગ્રહ ૧૯૫૨ની સાલનો...	૦-૦-૬
કૃષ્ણ બાળ ચરિત્ર...	૦-૨-૦
કૃષ્ણ બાળ લીલા...	૦-૨-૦
વેશગ્ય માણી (રચાય છે)...	૧-૪-૦
સતી સીતા અને રામ નિયોગના નાટકનાં ગાયનો	૦-૨-૦
વિદ્યાર્થીઓનાં પ્રથમથી સાતમે રજુ સુધીનાં નાટક...	૦-૪-૦
શ્રી ચરિત્ર સંગ્રહ...	૦-૪-૦
શ્રી નિતિ ધર્મે દર્શક ગરબાવળી...	૦-૨-૦

અથ કલ્પા.

બગીરદાર. વાગબારથી જવાબારથી, સ્વામી.
નિનાશી, બાળે બોગલુજ, તાલુકે દસકોપના.

